

pracownia konserwacji zabytków
Maria Osielczak

NIP 547-125-79-71
43-300 Bielsko- Biała
ul. Podcienia 11/3
tel. (0-33) 498 83 02
tel. kom. 0 606 630 951

**OPRACOWANIE: BADANIA STRATYGRAFICZNE ORAZ PROGRAM PRAC
KONSERWATORSKICH I REMONTOWYCH**

**OBIEKT: MIEJSKI DOM KULTURY W BIELSKU- BIAŁEJ - ELEWACJE
43-300 BIELSKO-BIAŁA
UL. 1 MAJA 12**

**INWESTOR: GMINA BIELSKO-BIAŁA
URZĄD MIASTA W BIELSKU-BIAŁEJ**

BIELSKO-BIAŁA KWIECIEŃ 2009R.

OPIS

W skład obecnego Miejskiego Domu Kultury wchodzi budynek główny, zbudowany na początku XIX wieku jako mieszkalny dworek podmiejski, wzniesiony frontem równolegle do ul. 1 Maja oraz budynek boczny dostawiony do bocznej elewacji budynku głównego w pierzei ulicy Sukienniczej. Ogrodzenie powierzchni przed budynkiem głównym wzdłuż ulicy 1 Maja zbudowane w 1921r. Opisywane zabudowania wchodziły w skład zespołu manufaktury sukienniczej dawnej fabryki firmy Carl Manhardt, później Franz Geyer.

Budynek główny trzykondygnacyjny, częściowo podpiwniczony, zbudowany na rzucie prostokąta. Kondygnacja poddasza, powstała prawdopodobnie w wyniku przebudowy obiektu, o obrysie mniejszym w stosunku do rzutu piętra, przekryta dachem czterospadowym. Poniżej okien poddasza dach wsparty na gzymsie okapowym. Pod gzymsem okapowymi widoczne są rzadko rozstawione kroksztyny o prostej formie.

Elewacja frontowa symetryczna, o bogatym wystroju architektonicznym i detalu sztukatorskim o skromnej, uproszczonej rzeźbie. Ryzalit środkowy zwieńczony jest trójkątnym tympanonem ozdobionym ornamentem kostkowym i konsolami. Wejście główne na osi elewacji, z tarasem opartym na żłobkowanych filarach. Okna w ryzalicie mają odmienne zdobienia niż okna skrzydeł. Na poziomie I piętra, w ryzalicie występują okna zwieńczone gzymsem nadokiennym podtrzymywanym przez proste konsolki. Okna na poziomie I piętra w skrzydłach zwieńczone są półokrągłymi arkadami z motywem ozdobnej rozetki, pod arkadą przebiega gzyms- przez całą długość skrzydła. Podobne zdobienia występują w oknach na poziomie parteru, zarówno w partii ryzalitu jak i skrzydeł. Okna I piętra nie mają profilowanych opasek okiennych a jedynie prostokątne wgłębione w tynku obwódki.

Poziom parteru i I piętra oddzielony jest od siebie płaskim fryzem międzykondygnacyjnym z geometrycznym ornamentem i profilowanymi brzegami.

Skrzydła boczne podzielone są dodatkowo pilastrami w porządku kolosalnym, które przecinają ścianę na poziomie parteru i I piętra. Kapitel pilastra stanowi zagierowany na jego wypukłości gzyms wieńczący, pilastry posiadają bazy wyprowadzone z partii cokołu.

Taras wsparty na żłobkowanych filarach zwieńczonych prostymi kapitelami na prostokątnych bazach.

Taras otoczony jest balustradą złożoną z narożnych cokołów, tralek i poręczy ze sztucznego kamienia, balustrada pochodzi prawdopodobnie z okresu, gdy powstało

ogrodzenie. W oknach w budynku zastosowano parapety ze sztucznego kamienia, powstały prawdopodobnie w tym okresie co balustrada tarasu.

Na poziomie parteru ściana ryzalitu ozdobiona jest boniowaniem.

Brama wejściowa otoczona portalem o bogatej kompozycji. Węgry portalu wykonane są z piaskowca, na nich nałożona jest profilowana opaska o zaokrąglonych narożnikach z zagierowaniami. Brama wejściowa drewniana, z przeszkleniami- wtórna.

STAN ZACHOWANIA I PRZYCZYNY ZNISZCZEŃ

Elewacja zachowana jest w złym stanie- choć pierwsze wrażenie nie oddaje prawdziwego zakresu zniszczeń. Destrukcja, zamaskowana warstwami nakropków, wywołana została działaniem wilgoci podciąganej kapilarnie oraz zalewającej elewację z nieszczelnych rur spustowych, rynien i obróbek blacharskich. Przyczyną stanu zachowania elewacji są również nieprawidłowe względem technologicznym wcześniejsze prace remontowe. Na powierzchni tynków w strefie cokołowej widoczne liczne ubytki, odspojenia, złuszczenia tynku oryginalnego i warstw wtórnych, wywołane działaniem wilgoci. Budynek nie posiada prawidłowej izolacji poziomej i pionowej. W partii cokołu widoczne są ślady podciągania kapilarnego, tynk w tym miejscu jest zniszczony, widoczne są również ślady wysoleń krystalizujących soli rozpuszczalnych w wodzie.

Na podstawie analizy wizualnej elewacji stwierdza się, że na powierzchni tynków prostych widoczne są spękania i odspojenia płatów tynku. Zniszczenia te spowodowane są zastosowaniem szczelnych cementowych nakropków na powierzchni oraz działaniem wilgoci. Elewacja pokryta została warstwami wtórnego, szorstkiego nakropku cementowego, obecnie jest on zanieczyszczony, miejscami wypłukany przez zacinającą wodę deszczową, widoczne są wyplamienia krystalizujących soli.

Warstwy wtórnego nakropku cementowego spowodowały zatarcie rysunku detalu sztukatorskiego, elewacja utraciła swe walory estetyczne. Grube nawarstwienia nakropków dochodzą do 1-1,5cm. Zatarcie rysunku szczególnie mocno widoczne jest w partii detalu rzeźbiarskiego – okrągłe rozetki, ornament geometryczny fryzu międzykondygnacyjnego, konsole okienne są całkowicie pozbawione szczegółów.

Cokół pierwotnie był jedynie tynkowany zaprawą o odcieniu piaskowym, nie występował tu cokół z kamienia. W trakcie prac konserwatorskich przywrócić należy podobną technologię wykonania cokołu- z zatartej zaprawy a nie malowany.

Balustrada balkonu wykonana została ze sztucznego kamienia, obecnie przemalowana farbą emulsyjną w kolorze szarym, zanieczyszczona, brak widocznych większych ubytków.

Brama wejściowa wtórna, drewniana z przeszkleniami.

Na ścianie czołowej tarasu umieszczona jest duża tablica informacyjna „DOM KULTURY WŁÓKNIARZA”, stylistycznie i historycznie nie komponuje się z wystrojem elewacji. W trakcie prac konserwatorskich należałoby założyć w tym miejscu napis z liter mosiężnych.

Kamienne węgary pokryte są grubymi warstwami nakropków podobnie jak cała elewacja, wtórne zaprawy całkowicie zakryły strukturę kamienia przyspieszając jego destrukcję.

Na elewacji od strony podwórka brak jest fryzu międzykondygnacyjnego, prawdopodobnie zniszczeniu uległy detale rzeźbiarskie- zlikwidowano więc cały element.

Na elewacji widoczne są głębokie spękania konstrukcyjne na osi okien.

PRZEPROWADZONE BADANIA

Przeprowadzono kilkanaście drobnych odkrywek sondażowych w partii detalu sztukatorskiego i tynków prostych.

Wyniki:

Na całej powierzchni elewacji widoczne są wtórne nawarstwienia nakropków cementowych, w zależności od występowania próbek na elewacji widoczne są 2 –3 warstwy wtórne. Warstwa oryginalna- zaprawa wapienna w kolorze ugrowym-piaskowym, na powierzchni zachowanych gzymsów występuje warstwa szlichty z pobiółki wapiennej. Detal rzeźbiarski odlewany z masy w kolorze ugrowym.

Wnioski:

W trakcie prac konserwatorskich przywrócić należy oryginalną kolorystykę elewacji: powierzchnie proste całość w kolorze piaskowym- szaro beżowym, detal sztukatorski w podobnej tonacji, w kolorze rozbielonym.

PROPONOWANE POSTĘPOWANIE KONSERWATORSKIE I REMONTOWE

Celem prowadzonych prac remontowych i konserwatorskich powinno być usunięcie czynników niszczących, które powodują procesy destrukcji, zachowanie w maksymalnie dużym zakresie elementów oryginalnych, usunięcie wtórnych nawarstwień, przywrócenie walorów historycznych i estetycznych obiektu.

Elewacja

1. Przed przystąpieniem do prac konserwatorskich na elewacji konieczne jest usunięcie czynników niszczących, które powodują destrukcję warstw oryginalnych w partii elewacji. Konieczne jest przeprowadzenie remontu dachu, wprowadzenie izolacji przeciwwilgociowej w partii cokołowej .
2. W pierwszym etapie należy usunąć warstwy wtórne z dobrze zachowanych fragmentów detalu sztukatorskiego ciągniętego (gzymsów, opasek okiennych, brzegów profilowanych boni w ryzalicie, żłobkowania kolumn) aby przygotować

wzorniki z blachy wg oryginału. Decyzje o zachowaniu lub usunięciu zniszczonego detalu podejmować należy po wstępnym oczyszczeniu i ocenie stanu zachowania całości.

3. W następnym etapie prac odkucie tynków - osłabionych, odspojonych, głuchych, o złej przyczepności do podłoża. Przewiduje się:

- w partii cokołowej - w strefie podciągania kapilarnego i zawilgocenia usunąć należy tynki w 100% - do wysokości około 1,5 metra nad poziom gruntu. Następnie usunąć mechanicznie zaprawę w fugach na głębokość ok. 2-3cm.
- w partii ścian prostych powyżej strefy zawilgocenia – usunięcie tynków w 90%,
- detal sztukatorski wykonany w narzucie – usunięcie w 70-80%
- detal sztukatorski odlewany- usunięcie w 40%

4. Oczyszczenie powierzchni murów - mechanicznie, metalowymi szczotkami lub strumieniem sprężonego powietrza. Należy usunąć luźne i osypujące się cząstki, usunąć osłabione spoiny pomiędzy ceglami.

5. W miejscach zawilgoceń (1,5mw strefie cokołowej) należy przeprowadzić dezynfekcję preparatem Pleśniotox. Następnie wzmocnienie pozostałych tynków i wątku ceglanego głębokopenetrującym preparatem rozpuszczalnikowym – **Dupa Grunt Caparol**.

6. Uzupełnienie usuniętych tynków: tynk cementowo – wapienny. W celu zastosowania jednakowych parametrów na całej elewacji proponuje się zastosowanie gotowej mieszanki np. lekki tynk **Maxit Serpo 222**.

W strefie cokołowej do poziomu około 1,5 metra ponad poziom gruntu oraz w partii kolumn pod tarasem wprowadzić należy trójwarstwowy system tynków renowacyjnych np. Remmers (lub inny materiał o identycznych właściwościach):

- wstępna obrzutka na 50 % powierzchni
- tynk wyrównawczy magazynujący sole np.
- hydrofobowy tynk renowacyjny

Dokładną recepturę uzgodnić z przedstawicielem technicznym firmy Remmers.

Przyjąć należy grubość około 3cm. W tynku renowacyjnym wykonać należy bonie w ryzalicy oraz żłobkowanie kolumn i wysunięcie cokołu

7. Na całej powierzchni ścian prostych oraz na powierzchniach boni w ryzalicy założyć należy siatkę zbrojącą z włókna szklanego wklejoną na zaprawie zbrojącej mineralnej np. **Zaprawa Zbrojąca Nr 1 STO**, następnie powierzchnię zatrzeć szpachlówką **ISPO KLASYK STO**. Nie nakładać tej warstwy w partii wysuniętego cokołu

8. Konserwacja i rekonstrukcja detalu sztukatorskiego wykonanego w narzucie, ciągniętego z wzornika – gzymsy, opaski okienne, żłobkowanie kolumn, bazy pilatrów:

- gzymsy szlachetne -szlifowane

- przygotować wzorniki z blachy na wzór oryginału,

- usunąć partie detalu oryginalnego o dużym stopniu zniszczenia, zalanych wodą, osypujących się przewiduje się usunięcie detalu w 70-80%,

- przemurowanie nową cegłą fragmentów silnie zawilgoconych, zniszczonych z powodu zalewnia przez wodę,

- wzmocnienie strukturalne zachowanych fragmentów detalu sztukatorskiego i wątku ceglanego – np. preparat **Dupa Grunt Caparol**

- uzupełnienie grubszych ubytków z zaprawy cementowo- wapiennej (proponuje się jak tynki na elewacji **Optirock Serpo 222**)- bezpośrednio na murze; wzornik z blachy montowany powinien być w drewnianych saniach i ciągnięty po torze zbudowanym z prowadnic,

- gzymsy uzupełnione i pozostałe oryginalne- zaleca się wykonanie wierzchniej warstwy (szlichty) z zaprawy drobnoziarnistej np. **Capalith Fein Caparol, Atlas Record** (lub inny materiał o identycznych właściwościach), na całej powierzchni, wzornik z blachy o 2-3 mm większy od wzornika do rdzenia, montowany powinien być w drewnianych saniach i ciągnięty po torze zbudowanym z prowadnic.

- warstwę szpachlówki przeszlifować, uzupełnić ewentualne ubytki, nierówności i skoki wzornika, a następnie kolejny raz przeszlifować,

- gładki wykonać „z ręki”.

9. Konserwacja elementów sztukatorskich wykonanych w technice odlewów

- usunięcie wtórnych nawarstwień zapraw i przemalowań – mechanicznie przy użyciu dłutek i skrobaków,

- doczyszczanie chemiczne przy pomocy słabego roztworu kwasu octowego,

- sprawdzenie mocowań i kotwienia elementów – poprawienie obluzowanych mocowań,

- sklejenie pęknięć – żywica epoksydowa,

-uzupełnienie większych ubytków – zaprawa Funcosil Restauriermortel Remmers,
-czyzelowanie powierzchni – zastosować należy zaprawę droбноziarnistą – np. Capalith fein Caparol.

Przewiduje się, że w partii fryzów występują silne spękania, które uniemożliwiają przeprowadzenie konserwacji. Przyjąć należy, że wymienić należy około 40% fryzów ozdobnych. W celu wykonania rekonstrukcji wykonać należy formy z oryginalnego modelu

10. Bonie w ryzalicy:

- w pierwszym etapie należy delikatnie usunąć mechanicznie warstwy wtórne aby odsłonić oryginalny rysunek profilowanego brzegu boni,
 - usunięcie boniowania o dużym stopniu zniszczenia, zalanych wodą, osypujących się przewiduje się usunięcie detalu w 80-90%, w partii do wysokości 1 metra ponad poziom cokołu – usunięcie w 100% - ze względu na zawilgocenie,
 - wzmocnienie strukturalne zachowanych fragmentów boni i wzmocnienie wątku ceglanego – np. preparat **Dupa Grunt Caparol**,
- wykonanie profilowanych brzegów boni przy użyciu wzorników, z zaprawy cementowo- wapiennej, bezpośrednio na murze z wierzchnią warstwą (szlichty) z zaprawy droбноziarnistej np. **Capalith Fein Caparol, Atlas Record**,
- wypełnienie pola boni zaprawą cementowo- wapienną,
 - na powierzchni boni założyć należy siatkę zbrojącą z włókna szklanego wklejoną na zaprawie zbrojącej mineralnej np. **CAPATEC 190 CAPAROL** lub **Zaprawa Zbrojąca Nr 1 STO**, następnie zatrzeć szpachlówką np. **ISPO KLASYK** (jak w ścianach prostych).

W partii ponad cokołem zamiast tynku cementowo-wapiennego zastosować należy tynk renowacyjny.

11. Węgry kamienne w bramie należy oczyścić i przeprowadzić pełną konserwację kamienia: oczyszczenie mechaniczne i chemiczne, odsolenie, wzmocnianie strukturalne, uzupełnienie ubytków ujednolicone pod względem kolorystyki i faktury, hydrofobizacja. Na kamieniu przeciągnąć należy profilowane brzegi z zaprawy dostosowując ich kolor do barwy kamienia.

12. Wymiana wszystkich okuć blacharskich, rynien i rur spustowych- blacha miedziana.

13. Cokół- na warstwę tynku renowacyjnego założyć należy 3-4mm zacierkę z zaprawy barwionej w masie Funcosil Restauriermortel Remmers, która imitować będzie oryginalny cokół wykonany z beżowej zaprawy. Następnie cokół hydrofobizować preparatem Funcosil SNL Remmers

14. Izolacja balkonu – w technologii Sikka.

15. Gruntowanie i malowanie wg ustalonej kolorystyki farbami krzemianowymi.